

**KOMBINACIJA DVAJU MIRAKULA U
HRVATSKOGLAGOLJSKOM RUKOPISU
(GRŠKOVIĆEV ZBORNİK, HAZU VII 32)**

Johannes REINHART, Beč

U *Grškovićevu zborniku* (16. st.) nalazi se kombinacija dvaju mirakula. Prvi je preuzet iz *Dijaloga* pape Grgura Velikoga, dok je drugi nastao u srednjovjekovnoj Francuskoj. Ta kombinacija ima paralele u latinskim srednjovjekovnim djelima (*Speculum morale* Vincenta iz Beauvaisa i *Tractatus de diversis materiis praedicabilibus* Stjepana iz Bourbona). U *Žgombićevu zborniku* (16. st.) susreće se samo drugi mirakul. Hrvatski tekstovi imaju nekoliko inovacija kojih nema u drugim tekstovima. Arhetip hrvatskih tekstova nastao je najkasnije na početku 15. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj (Istra, Kvarner ili Vinodol).

Ključne riječi: Grškovićev zbornik, Žgombićev zbornik, egzempli, Marijini mirakuli

U posljednjih nekoliko desetljeća uočava se pojačano zanimanje za male žanrove egzempli i mirakula razvijenoga i kasnoga srednjega vijeka.¹ Vodeći istraživači na tom području dolaze iz Francuske² i Italije. Spominjem ovdje neka imena: Jacques Berlioz, Claude Bremond, Carlo Delcorno,³ Marie-Anne Polo de Beaulieu i Jean-Claude Schmitt. Bitan napredak predstavlja baza podataka »Thesaurus Exemplorum Medii Aevi« (ThEMA) skupine *Groupe d'anthropologie historique de l'occident médiéval* (GAHOM) u sklopu *Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales*

¹ U ovom se članku smatra da je mirakul podvrsta egzempli. Usp. BREMOND; LE GOFF; SCHMITT 1982: 49 (»Au Moyen Age quand se développera le culte marial, les miracles de la Vierge qui foisonneront viendront enrichir la masse des *exempla*.«); DAXELMÜLLER 1991: 82; WILLIAMS-KRAPP 1991: 221; WAGNER 1993: 657-658; MENZEL 1998: 178, 200, 208, 213.

² Usp. pregled istraživanja u godinama 1968-1988 s bogatom literaturom u BERLIOZ 1991.

³ Usp. npr. DELCORNIO 1975, 1989. DELCORNIO; AMADORI 2002.

u Parizu.⁴ I na području slavenskih srednjovjekovnih književnosti (češke,⁵ hrvatske i poljske⁶) ima nekoliko radova o toj temi. Osobito mnogo tekstova pruža starohrvatska glagoljska književnost. Tu je vodeći istraživač Ivanka Petrović koja se ponajprije bavila Marijinim mirakulima (usp. npr. PETROVIĆ 1972, 1977). I mlađi su se istraživači iz Zagreba bavili tematikom egzempala, npr. Marija-Ana Dürrigl (DÜRRIGL 2000, 2002, 2007) ili Antonija Zaradija Kiš (ZARADIJA KIŠ 2008). Nažalost, francuska znanost nije uzimala u obzir rezultate hrvatske medievistike.

Osim Marijinih mirakula koje je obrađivala Ivanka Petrović ili egzempala senjskoga izdanja *Korizmenjaka* iz 1508. g., ima još dosta drugih tekstova u hrvatskoglagoljskim zbornicima.⁷ U ovom ću članku za zbornik u čast Ivanke Petrović izdati i analizirati kratak tekst iz *Grškovićeva zbornika*.

Hrvatskoglagoljski *Grškovićev zbornik* iz druge polovice 16. stoljeća nalazi se danas u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu (signatura: HAZU VII 32). Često se pretpostavlja da je nastao u Istri,⁸ poslije se nalazio u Vrbniku na otoku Krku otkuda ga je Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti nabavila 1934. godine od prijašnjega vlasnika, župnika Ivana Grškovića⁹ (usp. ŠTEFANIĆ 1970: 51 i slj.). Uz druge tekstove (apokrifne, homiletičke, legendarne i liturgijske), *Grškovićev zbornik* sadrži i nekoliko mirakula. Vrlo se kratak mirakul nalazi na l. 178^r18-179^r20 i glasi ovako:

⁴ Dostupna na adresi: www.gahom.ehess.fr/thema/.

⁵ Usp. npr. DVORÁK 1978.

⁶ Usp. npr. SZOSTEK 1997.

⁷ Kao primjer spominjem ovdje samo priču o kralju za godinu dana (TUBACH br. 2907: King, for a year) u *Oksfordskom zborniku Canon. Lit. 414* iz 15. stoljeća (usp. REINHART 2006).

⁸ ŠTEFANIĆ 1970: 51, NAZOR 1978: 46, br. 77 (»Jezik mnogih odlomaka ima čakavsko-kajkavskih crta, pa se pretpostavlja da je nastao u Istri«), DAMJANOVIĆ 1995: 68, HERCIGONJA 2004/1987: 241 (»iz *Grškovićeva zbornika* (vjerojatno Istra, XVI. st., ...«)). Eduard Hercigonja ranije je pretpostavio da je *Grškovićev zbornik* nastao u kontinentalnoj Hrvatskoj (usp. HERCIGONJA 1983/1974: 347: »... nema opet nekih osobitosti koje bi upućivale na Istru, to za lokalizaciju na ovo područje i ne postoje neki posebni razlozi.«).

⁹ Usp. o njemu VELČIĆ 2002.

178^r18-179^r20

Na dan' s(veta)go Gargura Čti pravo
NAviča s(ve)ti Grgur' da edan' nega koludar' i-
menem' Justin' vpade v nemoč'. I kada ga po-
če ispovidati opita ga ako ima ko
blago a on' reče nimam'. I kada umri naidošē

178^v

u nega tri zlate pinezi. I reče s(ve)ti Grgur' Pogre-
bite ga i pinezi š nim'. I paki zapovida e vze-
ti i dati e ednomu fratrū da služi s(ve)te mi-
se za dušu nega. A on' fratr' ta ih' služi j̄ (= 30)
do trideset dni na vsaki dan misu. I bivši-
m' misam' svršenim' Ěvi se tomu fratrū ta
mrtvi. I opita ga ta fratr' govoreći Da povi-
i mi v kakovi sada esi. A o (!) mu reče Bil sam' do-
sele v zalih' mukah' a sada iž nih' izaša-
l' esam' skozi s(ve)te mise. ki si ti služil'
I to razumiite bratiē draga da almužno
ne tako mrtvim' prudi na i živim' veliko. kako
govori s(ve)to pismo v ednoi ištōrii da a (= 1) čl(ovē)k' bi-
še ki kopaše okol' edne ēmi. ičuē niko blago
I tako kopajući upade se va nu ēmu. I vidi-
vši to žena nega da ga ni i kako zgibal' e
nače nositi vsaki dan' ednomu popu edan vr-
č' vina tare ubliju i sviču. I tako vsaki
dan' ta pop' služāše misu za dušu nega
I edan' dan' gredući toi ženi na misu ut-
aknu ju dēv(a)l' hodcem' se učinivši I reče ei
ē grem' slišav' misu i jure e ot'služena a ona se

179^r

vratī opet' na stan'. I tako ei stvori tri dni. a to
činaše dēval' oteči pogubiti dušu ego i t-
elo nega. I ta čl(ovē)k' va dni svoje služil' bi-

še b(la)ženoi divi Marii i ne post' postil' I o-
ndi va onoi ěmi stoeċi on' želno molaše se
prizivae b(la)ž(e)nu gospoju. divu Mariju ko ga
darom' božim' kriplaše. kako niedna zled mu v-
a onoi ěmi ne bi. I voleju božiju i b(la)žene divi
Marie prigodaše se ljudi priti ka onoi ěmi. I z-
neše ga van' živa a biše stal' v nei dan' tri
deset'. I načeše ga pitati kako si živel' t-
amo a n' (!) reče. Na vsaki dan' imih' edan' hlib'.
i edan žbanac' vina o hlibi i o vini živi-
ěh'i (!) a sviċa preda mnu goriše. I b(la)žene divi
Marie pomoċ' ta me kumfortaše. da jure tri dni
esu pokli laċan' esam' velmi. I poide v dom
svoi i nače praviti ljudem'. I do smrti svoe
nače služiti b(la)ženoi s(ve)toi divi Marii i tol-
iku pokoru s sebe učini. da do konca s(ve)t' bi i pročaeš.

Prema naslovu može se naslutiti da je posrijedi pripovijest koja je po-
vezana sa sv. Grgurom Velikim, prvim papom toga imena. I zaista, to je
poznata priċa o redovniku Justu iz 55. (grċki 57.) glave IV. knjige *Dijaloga
Grgura Velikoga* (PL 77/3.420-421; DE VOGŪÉ 1980: 188-194, IV, 57,
8-16; naslov: Quid sit post mortem valeat ad absolutionem animas adju-
vare; ...; ac de anima Justi monachi).¹⁰ U njoj se pripovijeda o redovniku
koji, protivno zabrani da redovnici posjeduju imovinu, skriva tri zlatnika
te poslije smrti mora podnijeti grozne muke, ali je spašen pomoću trideset
misa koje je sv. Grgur dao služiti za njega. Priċa je krajnje kratka (l. 178^r18-
178^v10).¹¹ Poslije toga slijedi još jedna kratka ċudna priċa, kako je ustanovio
već Štefaniċ u svojem katalogu: »Sadržane su upravo dvije legende: jedna o
fratru Justinu, a druga o ċovjeku koji je bio zasut u jami, te su oba misama i

¹⁰ U Grgurovim *Dijalozima* redovnik se zove Justus. Usp. hrvatski prijevod iz 1513. godine, HAMM 1978: 208-209 (LV*: Od jednoga koludra).

¹¹ O Grgurovim *Dijalozima* u hrvatskoj srednjovjekovnoj književnosti usp. PETROVIĆ 2005: 301-303 (Les *Dialogues* de Grégoire le Grand). U *Ivanċiċevu su zborniku* dvije priċe iz Grgurovih *Dijaloga*, iz knj. I, gl. 9 (o svećeniku Konstanciju; izdanje u PETROVIĆ 1972: 156-157) i iz knj. IV, gl. 18 (o djevojci Musi; izdanje u PETROVIĆ 1972: 149).

zaslugom Marije spašeni«. ¹² Ona počinje sljedećom egzortom:

I to razumiite bratič draga da almužno ne tako mrtvim' prudi na i živim' veliko. kako govori s(ve)to pismo v ednoi ištarii (»I ovo razumijte, o braćo, da milostinja ne koristi toliko mrtvima koliko živima, kako pripovijeda Sveto pismo (!) u jednoj priči.«).

Spojna je karika koja povezuje dvije priče služenje misa za pokojnike (u drugom slučaju za tobožnje pokojnike). U drugoj priči čitamo o čovjeku koji je kopao blago kraj jame te je upao u jamu. Njegova supruga smatra da je umro i svaki dan nosi svećeniku vino, kruh i svijeću da bi držao misu za supruga. Jednoga dana, kada je htjela posjetiti svećenika, susreće đavla u obliku stranca (*hodac*) koji tvrdi da se vraća s mise koja je već svršila, pa se ona zbog toga vraća kući. Isto se ponavlja još dva dana. Čovjek u jami moli se Bogorodici, koju je i prije uvijek štovao, da ga oslobodi. I zbilja se to dogodi kada ga nalaze ljudi koji ga izvlače iz jame. On priča da je svaki dan dobivao vino i kruh i da je gorjela svijeća ispred njega, samo zadnja tri dana nije bilo tako, pa je morao gladovati.

Priča o čovjeku u jami posvjedočena je i u drugom hrvatskoglagoljskom zborniku iz 16. stoljeća, *Žgombićevu zborniku* (HAZU VII 30, l. 59^r12-59^v15). Ona tamo glasi ovako:

K(a)p(i)t(u)ľ od almužna i mise. Čti i razumii

Pravi s(ve)ti Gr(ь)g(u)рь da edan' č(lově)кь krai edne ěme nače kopati ičuć' nikoga blaga i upade se v tu ěmu ka běše gluboka i tamna. Vidući že to žena negova da ga ni mneše da e zgibalь. Poče na vsaki dan' nositi ednomu popu .a. (= 1) hlebь tere sviću tere nekoliko vina kako rekući za dušu nega a ta pop' ei misu služšaše vsaki dan'. I edan' dan' gredući ta žena k toi misi i noseći to almužno sa sobu i srete ju dĕvalь na pute (!) učiniv' se ednem' remetu hoteč' umoriti č(lově)ka onoga v ěme onoi I reče žene onoi kamo greš' a ona reče k mise a on' (59v) noi reče jure e misa od'služena i slišal sam' ju i grem' od'tude. A ona mu verova i vrati se v dom' svoi vaspet'. I tako ei stvori do tri jutra I tudie voleju božieju pridoše ljudi k onoi ěme i izneše ga van' živa. I poče (!) ga pitati kako žive tamo On' že reče nim' imeh' na vsaki dan' .a. (= 1) hlebь i vina i sveću i o tom' hlebe i vine živeh' tamo a svića mi svečaše va tme. Da jure su tri dni da te hrane ne imeh' i běh' lačan'. A biše

¹² ŠTEFANIĆ 1970: 51.

stal̃ v toi ěme dni .k. (= 40!) i poide domov' i poĉe to povidati ljudem' I zato bratiě to znaite da sveto almuŝno ne takmo mrtvim' na i ŝivim' prudi. ere kako govori s(ve)ti Am'broz' kako voda gasit' ogan' tako almuŝna ugaŝajut' grihe. I pr(o)ĉ(a)ě.

U hrvatskoglagoljskoj knjiŝevnosti postoji joŝ jedna verzija priĉe o ĉovjeku u jami koja je tekstoloŝki dalja od dvije navedene, a ta je u senjskom izdanju *Korizmenjaka* iz 1508. g. Tamo ĉitamo:

Sliŝi ĉa govori Pesarŝ (sic) Klunacensŝ doktorŝ. da a. (= 1) trŝacŝ ĉinaŝe kopati edanŝ vrhŝ znmiljuĉi srebro ŝ nega. Pade věĉi dělŝ onoga vrha i pokri mnozihŝ ondi i onoga trŝca. ŝena negova mnaŝe da e mrtavŝ Vse a. (= 1) lěto davaŝe a. (= 1) hlibŝ velikŝ i edanŝ vrĉŝ vina vsaki danŝ i ednu sviĉu v almuŝtvo za negovu d(u)ŝu Samo a. (= 1) d(a)nŝ ne. Na glavu l(ě)ta lju-di kopajuĉŝ ondi naidoŝe ga ŝiva. i on' pripovidaŝe da a (= 1) ditiĉŝ vsaki d(a)n(ŝ) noŝaŝe mu a (= 1) hlib i a (= 1) vrĉŝ vina i ednu sviĉu samo a (= 1) dan' ne. Zato ako almuŝtva koristna su ŝivimŝ ote biti i mrtvimŝ (NAZOR; FUĀIĆ 1981: 42b.15-34).

O egzemplima senjskoga *Korizmenjaka* koji je prijevod talijanskih korizmenih propovijedi Roberta Caracciola iz Leccea (OFMconv, † 1495) nedavno je podrobno raspravljala Antonija Zaradija Kiŝ.¹³

Tekst dvaju mirakula u skraĉenoj verziji spomenut je i u *Oksfordskom zborniku* br. 414 (l. 64ra26-35). Buduĉi da su neke rijeĉi u tom tekstu netipično kraĉene, nije uvijek sigurno ĉitanje teksta: ki umr(ŝvŝ) bl(ago) zataě. Naviĉa s(ve)ti Gr(ŝ)gurŝ. da edan' nego koludar' imeněm' Justin'. v'pade v' němoĉ'. isp(o)v(ě)da se i paki ga pita eda im(a)ŝ ko bl(a)go dai e za d(u)ŝu i uĉini od' nega ĉŝto viditi (?). a on' zataě. I kŝda um'ri nego d(u)ŝa idě v' m(u)ke. a priteli nego nŝidoŝe .v. (= 3) dukati i s(ve)ti G(rŝgu)r hoti e poko(pati) ŝ' nim. i pak(i) raz(misli?) i rě(ĉe?) zas' (?) edn(omu). popu. R(e)ci ostalo pr(o)ĉe(e) – O(t) ĉ(lově)ka ki se v' ěmu upade i p(o)pa m(i)ŝ sluŝzenem' izi(de).

Priĉa o redovniku Justu vrlo je popularna kao samostalan mirakul u razvijenom i kasnom srednjem vijeku (usp. TUBACH br. 3362: *Money secreted*. Gregory is exceedingly harsh to a monk who secretly hoarded money). No i druga je priĉa poznata iz razvijenoga srednjeg vijeka, iako u malo drukĉijem obliku, u Francuskoj i u Italiji (usp. TUBACH br. 3892: *Prayer frees hus-*

¹³ ZARADIJA KIŝ 2008. (o naŝem egzemplu/mirakulu na str. 69).

band. A man was rescued through the prayers of his wife from a pit in which he had lain for one year). Nalazi se naprimjer u spisu »De miraculis« Petra (Venerabilis) iz Clunyja († 1156), u nedavno izdanom *Collectaneum exemplorum ac visionum Clarevallense* (12. stoljeće; LEGENDRE 2005: 326-327) ili u spisu Petra Damianija († 1072) »De bono suffragiorum«. Zanimljivu paralelu pruža dakako *Tractatus de diversis materiis praedicabilibus* Stjepana iz Bourbona (*1190/95-1261) koji je također izdan prije nekoliko godina (BERLIOZ; EICHENLAUB 2002: 172-173.972-990, 173-174.1000-1012). U tom se priručniku za propovjednike nalaze naše dvije priče neposredno jedna za drugom. Jasno je da je priča o redovniku Justinu u *Grškovićevu zborniku* dosta skraćena u odnosu na *Grgurove Dijaloge*. Zasad nisam uspio identificirati njezin točan izvornik. Najbliži tekst koji sam mogao pronaći nalazi se u *Speculum morale* Vincenta iz Beauvaisa.¹⁴

Exemplum (in marg. sin.)

Item 4. dialo. 55. In monasterio B. Gregor. fuit quidam monachus, Iustus nomine; qui grauiter infirmus tres aureos quos absconderat, fratri suo carnali tradidit. Quod sciens B. Gregor. praecepit ne aliquis fratrum morienti assisteret, sed frater suus causam huius rei ei diceret, ut in morte dolor eius animum transuerberaret. Quod cum frater eius ei dixisset, grauiter pro commisso dolens & gemens, in ipso dolore quem habuit pro commisso, mortuus est. Quem fecit B. Gregor in sterquilinum sepeliri, & tres aureos cum eo projici a fratribus, dicentibus; pecunia tua tecum sit in perditionem. Triginta diebus elapsis, praecepit B. Gregor. defuncto compatiens, ut singulis diebus usque ad tricesimum pro eo celebraretur: Quod factum, & die tricesima apparuit defunctus fratri suo carnali. Qui cum quaereret, quomodo esset ei, ait usque modo male fuit mihi, sed modo bene, quia hodie receptus sum ad communionem. Quod referens fratribus iste, ignorans quid egissent, computantes dies inuenerunt, quod dies erat in qua tricesima oblatio pro eo fuerat immolata.

SECUNDO iuuantur animae defunctorum per fidelium oblationes, ...

Exemplum. ITEM cum quidam effoderet mineram, moles montis cecidit super eum, & interclusus remansit, uxor autem eius singulis diebus offe-

¹⁴ Taj je tekst gotovo istovjetan tekstovima u *Tractatus de diversis materiis praedicabilibus* Stjepana iz Bourbona.

rebat pro eo panem & vinum & candelam, usque ad finem anni, excepto uno die. In fine anni excauantes in prædicta minera usque ad eum, inueniunt eum sanum & incolumem. Et dicebat quod singulis diebus tali die excepta, apportabatur ei semper panis & uinum, & candela tantae quantitatis, quod ea comedere videbat. Et cognouit uxor quod illa die non fuit ei delatum, qua ipsa distulerat offerre. Per quod coniecturatur, quod similiter valeat eis, qui sunt in purgatorio, quod pro eis offertur (VINCENTIUS BELLOVACENSIS 1624, *Speculum morale*, II, I, II, 751).

Dva hrvatskoglagoljska teksta imaju jednu osobitost koja se ne susreće ni u jednom od spomenutih latinskih tekstova. Supruga tobože umrloga u hrvatskim je verzijama spriječena od đavla da prinese svoju žrtvu. U tekstu Petra Damianija odvrća je loše vrijeme (»inhorrescente brumalis inclementia temporis«, PL 145.568B), u Petra iz Clunyja neki posao (»aliis intenta negotiis«, BOUTHILLIER 1988: 101.29-30), a u starofrancuskom tekstu *De celli qui vesqui en la carriere* zbornika *Tombel de Chartrose* također đavao: Fors soul .iij. jours que *le deable*, Qui de tout mal faire se peine, Venoit a lié en forme humaine. itd. (JACKSON 1975: 543.84ff.). Izdavačica starofrancuske priče uspjela je pronaći latinsku paralelu u *Alphabetum narrationum* Arnauda iz Liègea (OP, † poslije 1310. g.) gdje se također pojavljuje đavao: Cui *diabolus* inuidens per tres dies in forma humana apparuit continue et quo tenderet requisivit. itd. (JACKSON 1975: 539).

Osim toga, u dva hrvatska teksta ima nekoliko sadržajnih posebnosti koje se nalaze u nekim paralelnim tekstovima, a u drugima pak ne. U *Grškovićeve* zborniku i u *Žgombičeve* zborniku čovjek provodi 30 odn. 40 dana u jami, dok u latinskim tekstovima (Petar iz Clunyja, Petar Damiani, Cezarije iz Heisterbacha, Vincent iz Beauvaisa¹⁵) i u francuskom (*Tombel de Chartrose*) tekstu mora tamo izdržati cijelu godinu. Daljnja je razlika u tome što nesretnik dobiva u jami. U dva hrvatska zbornika kao i u *Alphabetum narrationum*, u *Tombel de Chartrose*, kod Cezarija iz Heisterbacha i kod Vincenta iz Beauvaisa to su kruh, vino i svijeća. Petar iz Clunyja navodi samo kruh i svijeću, Petar Damiani samo kruh (koji mu donosi ptičica: »brevis avicula columbae similis«, PL 145: 568A). Ove bi razlike mogle biti od koristi u potrazi za točnijim izvornikom.

Priča o čovjeku u jami u *Grškovićeve* zborniku (dalje: CGrš) i u

---

¹⁵ U *Alphabetum narrationum* nema podatka o vremenu njegova boravka.

Žgombičevu zborniku (dalje: CŽg) očigledno ima zajedničku maticu, jer među tekstovima u oba rukopisa ima cijeli niz podudarnosti. Ipak ima i razlika, i jezičnih kao i tekstoloških. Navest ću najprije nekoliko podudarnosti:

CGrš 178v11-12: I to razumiite bratiě draga da almužno ne tako mrtvim' prudi na i živim' veliko (na početku) – CŽg: I zato bratiě to znaite da sveto almužno ne takmo mrtvim' na i živim' prudi (na kraju)

CGrš 178v14: kopaše okol' edne ěmi – CŽg: krai edne ěme naće kopati

CGrš 178v15: upade se va nu ěmu – CŽg: upade se v tu ěmu

CGrš 178v15-16: I vidivši to žena nega – CŽg: Vidući že to žena negova

CGrš 178v16: i kako zgibal' e – CŽg: mneše da e zgibal'

CGrš 178v22: (misu) i jure e ot'služena – CŽg: jure e misa od'služena

CGrš 179r8-9: I voleju božiju i b(la)žene divi Marie – CŽg: I tudie voleju božieju

CGrš 179r9-10: I zneše ga van' živa – CŽg: i izneše ga van' živa

CGrš 179r15-16: da jure tri dni esu pokli lačan' esam' velmi – CŽg: Da jure su tri dni da te hrane ne imeh' i běh' lačan'

Iz leksičkih razlika navodim sljedeće:

CGrš 178v17: *naće* nositi – CŽg: *Poće ...* nositi

CGrš 178v20-21: *utaknu* ju đev(a)l' – CŽg: i *srete* ju đeval'

CGrš 178v21: *hodcem'* se učinivši – CŽg: učiniv' se ednem' *remetu*

CGrš 179r1: *opet'* – CŽg: *vaspet'*

CGrš 179r1: na *stan'* – CŽg: v *dom'* svoi

CGrš 179r1: tri *dni* – CŽg: do tri *jutra*

CGrš 179r2: *pogubiti* – CŽg: *umoriti*

CGrš 179r11: *naćeše* – CŽg: *poće*

CGrš 179r14: *goriše* – CŽg: *svećaše*

CGrš 179r17: *naće* – CŽg: *poće*

CGrš 179r17: *praviti* – CŽg: *povidati*

Osim toga ima i nekih sintaktičkih varijanata:

CGrš 178v20: *gredući* toi ženi (Dativus absolutus) – CŽg: *gredući* ta žena

CGrš 178v22: *slišav'* misu – CŽg: (misa ...) i *slišal* sam' ju

CGrš 179r9: prigodaše se ljudi priti ka onoi ěmi – CŽg: pridoše ljudi k onoi ěme

Tekst *Žgombićeva zbornika* kraći je nego tekst u *Grškovićeve zborniku*. U *Žgombićevu zborniku* izostavljene su neke riječi (npr.: CGrš 178v17-18: edan vrč' vina – CŽg: nekoliko vina; CGrš 179r13: edan žbanac' vina – CŽg: vina) ili čak manjkaju cijele rečenice (npr.: CGrš 179r1-8: a to činaše dĕval' oteći pogubiti dušu ego i telo nega. I ta čl(ovĕ)k' va dni svoje služil' biše b(la)ženoi divi Marii i ne post' postil' I ondi va onoi ěmi stoeći on' želno molaše se prizivae b(la)ž(e)nu gospoju. divu Mariju ko ga darom' božim' kriplaše. kako niedna zled mu va onoi ěmi ne bi. – CŽg: hoteč' umoriti č(lovĕ)ka onoga v ěme onoi; CGrš 179r14-15: I b(la)žene divi Marie pomoč' ta me kumfortaše. – CŽg: Ø). I završetak se teksta u dvama zbornicima razlikuje. *Grškovićeve zbornik* priča o životu čovjeka nakon čudesnoga izbjavljenja (I do semrti svoje nače služiti b(la)ženoi s(ve)toi divi Marii i toliku pokoru s sebe učini. da do konca s(ve)t' bi i pročaĕ.), dok *Žgombićev zbornik* završava sentencijom koja se pripisuje sv. Ambroziju¹⁶ (ere kako govori s(ve)ti Am'broz' kako voda gasit' ogan' tako almužna ugašajut' grihe. I pr(o)č(a)ĕ).

Valja se zapitati koja od dvije verzije, ona iz *Grškovićeve* ili ona iz *Žgombićeva zbornika*, predstavlja prvobitan tekst. Na prvi pogled skraćivanja *Žgombićeva zbornika* daju naslutiti da je dulji tekst *Grškovićeve zbornika* prvobitan. Osim toga, uvodne riječi »Pravi s(ve)ti Gr(ь)g(u)гь« *Žgombićeva zbornika* ukazuju na to da je taj mirakul nastao skraćivanjem dvaju mirakula *Grškovićeve zbornika* u jedan, pri čemu su izostavljene uvodne riječi

¹⁶ U »Thesaurus proverbiorum medii aevi. Lexikon der Sprichwörter des germanisch-romanischen Mittelalters« pod geslom ALMOSEN/aumône/alms (TPMA 1: 63 i slj.) nema primjera iz Ambrozija. Ima citat iz Staroga zavjeta (Tob.12.9: quoniam elemosyna a morte liberat et ipsa est quae purgat peccata). Najbliža je verzija posvjedočena u njemačkim srednjovjekovnim homilijama (»Quia sicut aqua extinguit ignem, ita elemosyna extinguit peccatum.«, TPMA 1: 67). Ali u Ambrozijevu djelu *Liber de Nabuthe Jezraelita* (PL 14, 765-792) ima barem nekih sličnih misli, npr. »Nolite dissimulare, divites, dies instat, orate pro peccatis vestris, reddite pro beneficiis quae habetis munera.« (PL 14, 789C) ili »Orate pro peccatis vestris atque flagitiis, et reddite Domino Deo vestro munera.« (PL 14, 790A). – Sličan se citat može naći u *Cvijetu vsake mudrosti*: Mudri pravi: »Kako voda gasi ogan', t(a)ko almužno gasi grĕhi!« (STROHAL 1916: 25.7-8). U talijanskom izvorniku taj se citat pripisuje Salomonu: (Sallomone ...) »Ancora: El fogo ardente l'aqua l'amorça, e la lemosena amorça el pecáo.« (ULRICH 1890: 20).

prvoga mirakula. Takvom se zaključku – o apsolutnoj prvobitnosti teksta *Grškovićeva zbornika* – međutim protivi jedna činjenica: tekst priče o čovjeku u jami u *Grškovićevu zborniku* navodi, nasuprot *Žgombićevu zborniku* kao i svim drugim poznatim latinskim i starofrancuskim tekstovima, Bogorodicu, što je prema današnjem znanju inovacija, usp. I ta čl(ovè)k' va dni svoje služil' biše *b(la)ženoj divi Marii* i ne post' postil' (CGrš 179r3-4), on' želno molaše se prizivae *b(la)ž(e)nu gospoju. divu Mariju* (CGrš 179r5-6), I voleju božiju i *b(la)žene divi Marie* prigodaše se ljudi priti ka onoi ěmi (CGrš 179r8-9), I *b(la)žene divi Marie* pomoč' ta me kumfortaše. (CGrš 179r14-15), I do semrti svoje nače služiti *b(la)ženoj s(ve)toj divi Marii* (CGrš 179r18-19). Tekst *Grškovićeva zbornika* vjerojatno je bliži izvorniku, ali mu je dodan spomen Bogorodice. Paralelan slučaj imamo u mirakulu *Ivančićeva zbornika* o biskupu Bonifaciju iz Ferenta i njegovu nećaku Konstanciju koji potječe iz Grgurovih *Dijaloga* (Knjiga I, gl. 9; PL 77/3.193B-196B; DE VOGÜÉ 1979: 84-88, I, 9, 10-13). Tu se spomen Bogorodice ipak nalazi samo na kraju priče.¹⁷

Iako je posrijedi vrlo kratak tekst, nećemo mimoići jezične karakteristike. Poluglas se, kako se i očekuje u tekstu iz 16. st., vokalizira kao *a*: *edan'* (178r19, 178v20, 179r12, 179r13), *koludar'* (178r19), *ta* (178v4, 178v6, 178v7, 178v19, 179r3), *dan'* (178v5, 178v17, 178v19, 178v20, 179r10, 179r12), *sam'* (178v8), *zalih'* (178v9), *izašal'* (178v9-10), *esam'* (178v10, 179r16), *na* (178v12), *va* (178v15, 179r3, 179r5, 179r7-8), *zgibal'* (178v16), *edan* (178v17), *utaknu* (178v20-21), *děval'* (179r2), *ka* (179r9), *van'* (179r10), *žbanac'* (179r13), *preda* (179r14), *lačan'* (179r16). Samo u riječi *semrti* (179r17) posvjedočena je vokalizacija *e*. U dva primjera nema znaka za skraćivanje (title), ali to sigurno ne znači da nije došlo do vokalizacije: *fratr'* (178v4, 178v7). U malobrojnim primjerima za slogotvorno *r* pojavljuje se i refleks *ar* (*Gargura*, 178v18) kao i refleks *r* (*Grgur'*, 178v19; *vrč'*, 178v17-18). Jat se ponajprije razvio prema pravilu Jakubinskoga i Meyera, npr. *nimam'* (178v22), *pinezi* (178v1), *razumiite* (178v11); *telo* (179r2-3), *živel'* (179r11). Iznimke su sljedeće: *isповidati* (178r21), *zapovida* (178v2), *dosele* (178v8-9). Početno *o*- u zamjenici *on-* ispušta se nakon vokaliziranoga poluglasa (*va nu ěmu*, 178v15), a u sličnom položaju u još jednom primjeru (*a n'*, 179r12). Palatalno *ń-* zamjenice povlači sa sobom

¹⁷ Usp. PETROVIĆ 1972:157.

asimilacijsku palatalizaciju prethodnog prijedloga: *š nim'* (178v2), *iž nih'* (178v9). Prefiks **iz(v)-* susreće se dva puta u obliku *z-*: *zgibal'* (178v16), *zneše* (179r9-10), a jedanput kao *iza-* (*izašal'*, 178v9-10). Genitiv jednine i akuzativ množine a-osnova imaju nastavke *-i* i *-e*: *ěmi* (178v14; gen. jed.), *divi* (179r8, 179r14; gen. jed.); *mise* (178v3-4, 178v10; akuz. mn.). Imenica *pinez* (muški rod) u dva primjera u akuzativu množine ima samo *-i*: *pinezi* (178v1, 178v2). Lična zamjenica u posvojnoj službi najčešće ima protetsko *n-* (*nega*, 178v4, 179r3; *ne*, 179r4), ali ga jedanput nema (*ego*, 179r2). Kod glagola u prvom licu jednine imperfekta posvjedočen je nastavak *-hi* (*živiěh'i*, 179r13-14), koji se susreće i drugdje u *Grškovićeveu zborniku* (usp. ŠTEFANIĆ 1970: 45). O jeziku priče u *Žgombićeveu zborniku* spominjem samo da postoji velik broj ekavskih refleksa jata i tamo gdje nisu opravdani prema pravilu Jakubinskoga i Meyera (npr. *hlebb̄, imeh'*, *svečāše, va tme*). S druge strane, susreću se i ikavski refleksi, kako oni koji su u skladu s pravilom, tako i oni koji to nisu: *nikoga, sviću, tudie, biše; Vidući, povidati*.

U oba teksta *Grškovićeveu zborniku* velik je broj posuđenica iz latinskoga i talijanskoga,¹⁸ npr. *almužno* (CGrš 178v11), *fratar* (CGrš 178v3, 178v4), *ištoria* (CGrš 178v13), *koludar* (CGrš 178r19), *kumfortati* (CGrš 179r15), *misa* (CGrš 178v3-4, 178v5, 178v6, 178v19, 178v20, 178v22), *pruditi* (CGrš 178v12), *ublija* (CGrš 178v18), *vrč* (CGrš 178v17-18). Manje posuđenica ima u priči *Žgombićeva zbornika* (*almužno, misa, pruditi, remeta*). Posuđenice su dobro poznate u hrvatskoj redakciji crkvenoslavenskoga jezika ili u starim čakavskim tekstovima, i zato nemaju značenje za lokalizaciju prijevoda ili kompilacije. Iznimka je razmjerno rijetka riječ *ublija* (usp. RHSJ XIX: 98, s.v. UBLIJA 'pita, pogača'; RHSJ VIII: 397, s.v. OBLIJA, RHSJ VIII: 405, s.v. OBLA 'nekakav kolač, pogača'). Potječe od (sjeverno)talijanskoga refleksa latinske riječi *ōblāta*.¹⁹ Ta je riječ do danas poznata u nekim sjevernočakavskim govorima, npr. u Orlecu na otoku Cresu (*oblija* 'kind of cake, traditionally eaten at All Saints', HOUTZAGERS 1985: 309; usp. također: *ublija* 'sesvetski kruh s jajetom u ljuski, koje se peče zajedno s kruhom', JURISIĆ 1973: 222). Posebno je tipična za Vrbnik na otoku Krku. Posvjedočena je već u starije vrijeme, npr. u notarskoj knjizi vrbničkoga notara Ivana Stašića

¹⁸ Starije posuđenice *djaval, pop* i *post* ne uzimaju se ovdje u obzir.

¹⁹ Usp. MEYER-LÜBKE 1911: 443, Nr. 6012, s.v. *ōblāta* 'Hostie, Gebäck' (lombard. *obyá* 'Oblate', piem. *ūbyá*).

iz 1642. g. (usp. MAŽURANIĆ 1922: 1483, s.v. ublija; RHSJ XIX: 98; STROHAL 1911: 93, br. 175: Tištament Savti, ženi Valića Volarića). Dva najstarija primjera nalaze se ipak u *Pariškom (Borislavićevu) zborniku* iz 1375-1379. g. (oba iz Epistule o nedjelji):²⁰ (1) i iže ne gredetъ v cr(ь)k(ь)-vъ v d(ь)нъ s(ve)tie n(e)d(ě)le i vъ one d(ь)ni s(ve)tihъ moiъ / s ljudi svoimi iže sutъ v domu ego i ublie b(og)u ne dastъ prokletъ budi – Et qui non ambulaverit ad Ecclesiam meam in die dominico, et in aliis festivitibus sanctorum meorum cum familia sua, quae in domo sua est, et oblationes non dederit, anathema erit. (CPar 289v19-290r3); (2) a iže idetъ v cr(ь)k(ь)vъ v d(ь)нъ s(ve)ti n(e)d(ě)lni i stvoritъ m(i)l(o)stinju ubogimъ i ubliju b(og)u dastъ – Qui ierit ad Ecclesiam in die domenico et obtulerit ac tulerit elemosinam pauperibus, et oblationes Deo dederit (CPar 290r3-5).

Ostale riječi nemaju velikoga značenja za datiranje ili lokalizaciju prijevoda odn. sastavljanja dvaju kratkih mirakula. 2. listopada 2009. g. imao sam priliku pregledati kartoteku *Rječnika crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije* (zasad je izašlo 15 sveščića, do natuknice *dovolnê*) te sam ustanovio da su sljedeće posuđenice posvjedočene u ovim ekscerpiranim tekstovima: **fratarъ**: 2. novljanski brevijar (1493-95), *Tkonski zbornik* (16. st.), *Žgombićev zbornik* (16. st.), *Zbornik duhovnog štiva (HAZU IV a 48, 15. st.)*, *Baromićev brevijar* (1493); **ištorija**: 1. vrbnički brevijar (13./14. st.), *Brevijar Vida Omišljanina* (1396), *Ljubljanski brevijar 161a/2* (14. st.), *Ivančićev zbornik* (14./15. st.), 2. novljanski brevijar (1493-95), *Žgombićev zbornik* (16. st.); **koludarъ**: *Regula Benedicti* (14. st.), *Petrisov zbornik* (1468), 2. novljanski brevijar (1493-95), *Zbornik duhovnog štiva (HAZU IV a 48, 15. st.)*, *Krnji ritual (HAZU I a 60, 15. st.)* itd. Sljedeće riječi nalaze se u ovim tekstovima: **hodacъ**: *Regula Benedicti* (14. st.; najčešće prevodi lat. riječ *peregrinus*), *Pariški psaltir* (kraj 14. st.; 1x u kalendaru); **utaknuti** ‘sresti’:²¹ *Brevijar Vida Omišljanina* (1396), *Oxfordski zbornik* (15. st.), *Krnji ritual (HAZU I a 60, 15. st.)*, *Klimantovićev zbornik* (1501-1512), *Amulet (Vat. Illir. 11, 15. st.)*, *Grškovićev zbornik* (16. st.). Riječi **kumfortati**²² i

²⁰ Primjere mi je ljubazno priopćio Milan Mihaljević (Staroslavenski institut, Zagreb).

²¹ Akademijin rječnik za ovo značenje navodi samo jedan tekst, *Žića otaca* (RHSJ XX: 75, s.v. utaknuti, b. sresti, doći u susret).

²² *Kumfortati* je uobičajena posuđenica u starijoj čakavštini, npr. u *Kolunićevu zborniku* iz g. 1486. (usp. VALJAVAC 1892: 18.21: *kumfortati*) ili u *Petrinićevu zborniku (cod. Vindob. slav. 78)* iz g. 1503. (*kumforta*, 123v19).

otuslužiti nisam mogao naći u kartoteci.

Dva mirakula u *Grškovićevu zborniku* potvrđuju kombinaciju dvaju tekstova koji prvobitno nisu bili povezani. Prvi je tekst kratka verzija priče iz *Dijaloga* pape Grgura Velikoga, dok je drugi nastao u Francuskoj u razvijenom srednjem vijeku. Ta kombinacija ima paralele u latinskim srednjovjekovnim djelima, i to u *Speculum morale* Vincenta iz Beauvaisa i u priručniku za propovjednike *Tractatus de diversis materiis praedicabilibus* Stjepana iz Bourbona. Kombinacija je vjerojatno nastala na temelju spasiteljske uloge pričesti. U hrvatskoglagoljskom *Žgombićevu zborniku* susreće se samo drugi mirakul. Oba hrvatska teksta imaju jednu inovaciju koje nema u drugim tekstovima: skraćivanje boravka muškarca u jami s godine dana na 30, odn. na 40 dana. Samo u *Grškovićevu zborniku* nalazi se još jedna inovacija: uvođenjem Bogorodice koja spašava muškarca mirakul postaje Marijin mirakul. Arhetip hrvatskih tekstova vjerojatno je nastao u 14. stoljeću ili na početku 15. stoljeća u Istri, na kvarnerskim otocima ili u zapadnom dijelu kontinentalne Hrvatske (npr. u Vinodolu). Za budućnost ostaje zadatak da se pronađu bliži izvornici, odn. paralele u latinskoj i u romanskim književnostima.

LITERATURA

- BERLIOZ, J. 1991. Les recherches en France sur les exempla médiévaux, 1968-1988. W. Haug, B. Wachinger (ur.). *Exempel und Exempelsammlungen*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 288-317.
- BERLIOZ, J.; J. L. EICHENLAUB (ur.). 2002. *Stephanus de Borbone, Tractatus de diversis materiis praedicabilibus, Prologus – Liber primus de dono timoris*. Turnhout: Brepols (CCCM 124).
- BERLIOZ, J.; M. A. POLO DE BEAULIEU (ur.). 1998. *Les Exempla médiévaux: Nouvelles perspectives*. Paris: Champion.
- BERLIOZ, J.; M. A. POLO DE BEAULIEU (ur.). 1999. *L'animal exemplaire au Moyen Âge (Ier-XVe siècles)*. Rennes: Presses Universitaires de Rennes.
- BREMOND, C.; J. LE GOFF; J.-C. SCHMITT. 1982. *L' »Exemplum«*. Turnhout: Brepols (*Typologie des sources du moyen âge occidental, Fasc. 40*).
- BOUTHILLIER, D. (ur.). 1988. *Petri Chuniacensis abbatis De miraculis libri duo*. Turnhout: Brepols (CCCM 81).
- DAMJANOVIĆ, S. 1995. Glagolitica kajkaviana. S. Damjanović. *Jazik otačaski*. Zagreb: Matica hrvatska, 63-81 (= *Istra 5-6*, 1981:16-45).
- DAXELMÜLLER, C. 1991. Narratio, Illustratio, Argumentatio. Exemplum und

- Bildungstechnik in der frühen Neuzeit. W. Haug, B. Wachinger (ur.). *Exempel und Exempelsammlungen*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 77-94.
- DELCORNO, C. 1975. *Giordano da Pisa e l'antica predicazione volgare*. Firenze: Olschki.
- DELCORNO, C. 1989. *Exemplum e letteratura. Tra Medioevo e Rinascimento*. Bologna: Mulino.
- DELCORNO, C.; S. AMADORI. 2002. *Repertorio degli esempi volgari di Bernardino da Siena*. A cura di Carlo Delcorno e Saverio Amadori. Bologna: CLUEB.
- DÜRRIGL, M.-A. 2000. O nekim stilskim i genološkim osobinama teksta *Ot' ispodivi srama mirakul*. *Umjetnost riječi* 44/4: 205-216.
- DÜRRIGL, M.-A. 2002. O hrvatskoglagoljskim srednjovjekovnim egzemplima. *Umjetnost riječi* 46/3: 121-137.
- DÜRRIGL, M.-A. 2007. *Čti razumno i lipo. Ogledi o hrvatskoglagoljskoj srednjovjekovnoj književnosti*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- DVOŘÁK, K. 1978. *Soupis staročeských exempel. Index exemplorum paleohe-micorum*. Praha: Univerzita Karlova.
- HAMM, J. 1978. *Dijalozi Grgura Velikoga u prijevodu iz godine 1513*. Za tisak priredio, predgovor i uvodnu raspravu napisao Josip Hamm. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti (*Stari pisci hrvatski, knjiga XXXVIII. Hrvatska proza Marulićeva vremena I*).
- HERCIGONJA, E. 1983. Kajkavski elementi u jeziku glagoljaške književnosti. E. Hercigonja. *Nad iskonom hrvatske knjige. Rasprave o hrvatskoglagoljskom srednjovjekovlju*. Zagreb: Liber, 303-385 (= *Croatica* 5, 1974: 169-245).
- HERCIGONJA, E. 2004. Latiničko prikazanje *Muka svete Margarite* i hrvatskoglagoljička hagiografskolegendarna tradicija. E. Hercigonja. *Na temeljima hrvatske književne kulture. Filološkomedievističke rasprave*. Zagreb: Matica hrvatska, 234-280 (= *Croatica* 26/27/28, 1987: 29-70).
- HOUTZAGERS, H. P. 1985. *The Čakavian Dialect of Orlec on the Island of Cres*. Amsterdam: Rodopi.
- JACKSON, M. 1975. Two chapters from the *Tombel of Chartrose: Formosus and De celli qui vesqui en la carriere ...* *Romania* 96: 528-547.
- JURIŠIĆ, B. 1973. *Rječnik otoka Vrgade*. II Dio: Rječnik. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- LEGENDRE, O. (ur.). 2005. *Collectaneum exemplorum ac visionum Clarevallense e codice Trecensi 946*. Turnhout: Brepols (CCCM 208).
- MAŽURANIĆ, V. 1908-1922. *Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik*, 1-2. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- MENZEL, M. 1998. *Predigt und Geschichte. Historische Exempel in der geistlichen Rhetorik des Mittelalters*. Köln-Weimar-Wien: Böhlau Verlag.
- MEYER-LÜBKE, W. 1911. *Romanisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg:

- Carl Winter's Universitätsbuchhandlung.
- NAZOR, A. 1978. *Zagreb riznica glagoljice. Katalog izložbe*. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna biblioteka.
- NAZOR, A.; B. FUČIĆ (ur.). 1981. *Korizmenjak. Senj 1508, Pretisak*. Senj: Senjsko muzejsko društvo.
- PETROVIĆ, I. 1972. Bogorodičina čudesa u Ivančićevu zborniku, hrvatskoglagoljskom spomeniku 14./15. st. *Radovi Staroslavenskog instituta* 7: 123-210.
- PETROVIĆ, I. 1977. *Marijini mirakuli u hrvatskim glagoljskim zbirka i njihovi evropski izvori. Radovi Staroslavenskog instituta* 8. Zagreb: Staroslavenski institut »Svetozar Ritig«.
- PETROVIĆ, I. 2005. Les *Vitae Patrum* dans la littérature croate du Moyen Âge. »Scribere sanctorum gesta«. É. Richard, M. Trigalet, X. Hermand, P Bertrand (ur.). *Recueil d'études d'hagiographie médiévale offert à Guy Philippart*. Turnhout: Brepols, 283-307.
- REINHART, J. 2006. Die Geschichte vom Jahreskönig (Tubach 2907: King, for a year) in der kroatisch-glagolitischen Literatur. B. Symanzik (ur.). *Studia Philologica Slavica, Festschrift für Gerhard Birkfellner zum 65. Geburtstag*. Münster-Berlin-Hamburg-London-Wien: LIT Verlag, 575-591.
- RHSJ VIII: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Dio VIII (Nepomičan – Ondinac), Zagreb 1917-1922: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- RHSJ XIX: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Dio XIX (Tustota – Ustašić), Zagreb 1967-1971: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- RHSJ XX: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Dio XX (Ustarašić – Visokorođe), Zagreb 1971-1972: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- STROHAL, R. 1911. *Glagolska notarska knjiga vrbničkoga notara Ivana Stašića*. U Zagrebu: Staroslavenska akademija na Krku.
- STROHAL, R. 1916. *Cvjet vsake mudrosti. Najstarije hrvatsko umjetno sačuvano književno djelo iz 14. vijeka*. U Zagrebu: Trošak izdavatelja, a tisak C. Albrechta.
- SZOSTEK, T. 1997. *Exemplum w polskim średniowieczu*. Warszawa: Instytut badań literackich Polskiej akademii nauk.
- ŠTEFANIĆ, V. 1969-1970. *Glagoljski rukopisi Jugoslavenske akademije*. 1-2. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- TPMA 1: *Thesaurus proverbiorum medii aevi. Lexikon der Sprichwörter des germanisch-romanischen Mittelalters*. Begründet von Samuel Singer, Band 1 (A – Birne). Berlin-New York 1995: de Gruyter.
- TUBACH, F. C. 1969. *Index exemplorum. A handbook of medieval religious tales*. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia.
- ULRICH, G. 1890. *Fiore di virtù. Versione toscano-veneta del. gadd. 115 della Laurenziana*. Lipsia (= Leipzig): Libreria Renger.
- VALJAVAC, M. (izd.) 1892. *Kolunićev zbornik. Hrvatski glagoljski rukopis od*

- godine 1486. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti (*Djela JAZU, knj. 12*).
- VELČIĆ, F. 2002. GRŠKOVIĆ, Ivan, kulturni povjesničar (Vrbnik, 2. XII. 1883 – Krk, 16. VII. 1967). *Hrvatski biografski leksikon 5* (Gn – H). Zagreb: Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, 244.
- VINCENTIUS BELLOVACENSIS. 1624. *Bibliotheca mundi. Speculum quadruplex: naturale, doctrinale, morale, historiale ...*, 1-4. Duaci (Douai): Bellerus.
- DE VOGÜÉ, A. (ur.). 1978, 1979, 1980. *Grégoire le Grand, Dialogues*, 1-3. Paris: Éditions du Cerf (*Sources chrétiennes 251, 260, 266*).
- WAGNER, F. 1993. *Miracula, Mirakel. Lexikon des Mittelalters*. Band VI (Lukasbilder bis Plantagenêt). München-Zürich: Artemis & Winkler Verlag, 656-659.
- WILLIAMS-KRAPP, W. 1991. *Exempla im heilsgeschichtlichen Kontext. Zum »Seelenwurzgarten«*. W. Haug, B. Wachinger (ur.). *Exempel und Exempelsammlungen*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 208-222.
- ZARADIJA KIŠ, A. 2008. Egzempli u Senjskom korizmenjaku iz 1508. *Senjski zbornik 35*: 55-90.

R e s u m é e

DIE KOMBINATION ZWEIER MIRAKEL IN EINER KROATISCH- GLAGOLITISCHEN HANDSCHRIFT (GRŠKOVIĆ-SAMMELBAND, HAZU VII 32)

Im kroatisch-glagolitischen *Gršković-Sammelband* aus dem 16. Jahrhundert finden sich zwei Mirakel, die auf interessante Weise kombiniert wurden. Das erste geht letztlich auf die Geschichte vom Mönch Justus – in der kroatischen Version heißt er Justin(us) – aus den *Dialogen Gregors des Großen* (Buch IV, Kapitel 55 bzw. 57; Tubach Nr. 3362: *Money secreted.*) zurück. Die zweite Geschichte handelt von einem Mann, der 30 Tage in einer Grube überlebte und von der Jungfrau Maria gerettet wurde (Tubach Nr. 3892: *Prayer frees husband.*). Diese Geschichte ist im mittelalterlichen Frankreich entstanden. Die genaue Quelle der zwei kroatischen Geschichten konnte noch nicht eruiert werden. Die zweite Geschichte besteht auch in einem weiteren kroatischen Sammelband aus dem 16. Jahrhundert, dem *Žgombić-Sammelband*. Wahrscheinlich ist das Auftreten der Jungfrau Maria eine

J. REINHART, Kombinacija dvaju mirakula u hrvatskoglagoljskom ... SLOVO 60 (2010)

Neuerung des *Gršković-Sammelbands* bzw. seines Archetypus. Die zwei kroatischen Texte weisen gegenüber den lateinischen Paralleltexten und dem altfranzösischen Text kleinere Neuerungen auf. Es kann angenommen werden, dass die kroatischen Texte im 14. oder 15. Jahrhundert entstanden sind, vermutlich in Istrien, auf den Kvarner-Inseln oder in Vinodol.

Schlüsselwörter: *Gršković-Sammelband*, *Žgombić-Sammelband*, Exempel, Marienmirakel

Izvorni znanstveni članak

Autor: Johannes Reinhart

Institut für Slawistik

Universität Wien

Spitalgasse 2-4, Hof 3

1090 Wien

Österreich

Primljen: 20. XI. 2009.

Prihvaćen: 18. III. 2010.